

KAPITEL 3 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGENS UPPDRAG OCH MÅL

3.1 Den grundläggande utbildningens uppdrag

Varje skola som ger grundläggande utbildning har som uppdrag att undervisa och fostra. Det innebär att stödja alla elevers lärande, utveckling och välbefinnande. Den grundläggande utbildningen ska bygga upp en positiv identitet hos eleverna som människor och som elever. Skolan ska ha ett nära samarbete med vårdnadshavarna.

Den grundläggande utbildningen är stommen i utbildningssystemet och samtidigt en del av den kontinuerliga utbildningsprocess som börjar i förskolan. Den grundläggande utbildningen ger eleverna möjlighet att lägga grunden för en bred allmänbildning och att fullgöra sin läroplikt. Den ger också eleverna förutsättningar och behörighet för studier på andra stadiet. Att ge eleverna möjlighet att bekanta sig med olika fritidsaktiviteter, möjligheter till fortsatta studier och arbetslivet hjälper dem också att upptäcka sina styrkor och fundera över framtiden.

Den grundläggande utbildningens samhälleliga uppdrag är att garantera jämlikhet, likabehandling och rättvisa. Den grundläggande utbildningen ökar humankapitalet och det sociala kapitalet. Humankapitalet består av kunskaper som främjar det individuella och gemensamma välbefinnandet. Det sociala kapitalet består av kontakter, kommunikation och förtroende mellan människorna. Den grundläggande utbildningens uppdrag är att för sin del förebygga ojämlikhet och utslagning. Den grundläggande utbildningen ska reagera flexibelt och pedagogiskt genomtänkt på förändringar i samhället och aktuella frågor. Den grundläggande utbildningen ska främja jämställdhet mellan könen. Den ska på ett jämlikt sätt uppmuntra flickor och pojkar i studierna i olika läroämnen och öka kunskapen och insikten om könets mångfald. Varje elev ska få hjälp för att upptäcka sina möjligheter och skapa sin lärtig utan könsbundna rollmodeller.

Den grundläggande utbildningens kulturuppdrag är att främja mångsidiga kulturella färdigheter och stödja eleverna att skapa sin egen kulturella identitet och sitt eget kulturella kapital. Undervisningen ska öka förståelsen för kulturell mångfald och hjälpa eleverna att se kulturer som en obruten följd av det förflutna, nutiden och framtiden, som var och en aktivt kan påverka.

Omvärldens förändringar påverkar såväl elevernas utveckling och välbefinnande som skolans verksamhet. I den grundläggande utbildningen ska eleverna lära sig att vara öppna för förändringsbehov, bedöma dem kritiskt och ta ansvar för val som påverkar framtiden. Det skapar förutsättningar för en rättvis och hållbar utveckling. Skolorna ska i mån av möjlighet samarbeta med skolor och utbildningsutvecklare i andra länder. Den grundläggande utbildningen ska vara en positiv och konstruktiv samhällsbyggande förändringskraft både nationellt och internationellt

3.2 Nationella mål för undervisning och fostran

De nationella målen för undervisning och fostran regleras i lagen om grundläggande utbildning och mera ingående i statsrådets förordning¹. Målen ska styra utarbetandet av samtliga delar av grunderna för

¹ Lag om grundläggande utbildning 2 § och Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 2–4 §

läroplanen. Målen ska också styra det lokala läroplansarbetet och skolarbetet. I motiveringarna till förordningen beskrivs varje mål mera ingående.²

Utveckling till humana människor och samhällsmedlemmar³

I 2 § i förordningen framhålls betydelsen av undervisning och fostran. Det centrala målet är att stödja elevernas utveckling till humana och etiskt ansvarsfulla samhällsmedlemmar. Eleven ska lära sig att respektera livet, andra människor och naturen men också de mänskliga rättigheterna och demokratiska värden i det finländska samhället, såsom likabehandling och jämlikhet. Att främja hälsa och välbefinnande, gott uppförande och hållbar utveckling anses också tydligare än tidigare ingå i bildning.

Behövliga kunskaper och färdigheter⁴

Enligt 3 § i förordningen är det huvudsakliga målet med undervisningen att eleverna ska få en bred allmänbildning samt vidga sin världsbild. Det förutsätter såväl kunskaper och färdigheter inom olika vetenskapsgrenar som tvärvetenskapliga kunskaper och kunskaper som kombinerar olika vetenskapsgrenar. Betydelsen av färdigheter ökar. Kunskapen som lärs ut ska stå på vetenskaplig grund.

Främjande av bildning, jämlikhet och livslångt lärande⁵

I 4 § i förordningen beskrivs de mål och principer som ska ligga till grund för undervisningen och fostran samt elevvården. All verksamhet ska stärka jämlikhet och likabehandling i utbildningen samt förbättra färdigheten att lära sig och förutsättningarna för livslångt lärande. I förordningen betonas att lärmiljöerna ska vara interaktiva och att lärande utanför skolan ska ses som en resurs i undervisningsarbetet. Betydelsen av en verksamhetskultur som främjar växande och lärande och av en fungerande elevvård framhävs.

3.3 Mångsidig kompetens

Utgående från målen i statsrådets förordning ska undervisningen ses som en helhet som ska utveckla sådan allmänbildning som behövs i dag. Utöver kompetens inom olika vetenskapsgrenar är målet ämnesöverskridande kompetens. Därför fastställer grunderna för läroplanen såväl mål och innehåll för gemensamma läroämnen som mål för kompetensområden och mångvetenskapliga lärområden som förenar olika läroämnen. Undervisningen ska ordnas och den lokala läroplanen utarbetas med särskild hänsyn till hur man ska skapa förutsättningar för eleverna att utveckla mångsidig kompetens.

Behovet av mångsidig kompetens beror på förändringarna i omvärlden (stödmaterial). Det krävs en ny sorts kompetens för att växa som människa, utvecklas till en ansvarsfull medborgare och för att klara sig i studier och arbetsliv. Det räcker inte enbart med att inhämta kunskaper. Kompetens förutsätter såväl kunskaper och färdigheter som förmåga att använda dem på det sätt situationen kräver. Hur eleverna använder sina kunskaper och färdigheter beror på deras värderingar, attityder och handlingsvilja. Mångsidig kompetens

² UKM, Promemoria 28.6.2012

³ Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 2 §

⁴ Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 3 §

⁵ Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 4 §

omfattar följaktligen kunskaper och färdigheter, förmåga att använda dem i olika situationer samt värderingar och attityder.

Värdegrunden, synen på lärande och verksamhetskulturen lägger grund för utvecklingen av kompetens och varje läroämne bygger upp kompetensen genom att tillämpa innehållet och metoderna inom den egna vetenskapsgrenen. Utvecklingen av kompetens påverkas i högre grad av arbetsätten och kommunikationen mellan eleven och omgivningen än av kunskapsinnehållet. Responsen som eleverna ges samt handledningen och stödet för lärande inverkar framför allt på attityderna, motivationen och handlingsviljan.

Kompetensområdena har flera beröringspunkter med varandra. Det gemensamma målet för dem är att stödja utvecklingen som människa samt främja kompetens som förutsätts för konstruktiv delaktighet i ett demokratiskt samhälle och en hållbar livsstil. Eleverna ska uppmuntras att identifiera sin egen särart, sina styrkor och utvecklingsmöjligheter och att värdesätta sig själva.

I det följande beskrivs de centrala målen för undervisningen, vars syfte är att främja elevernas mångsidiga kompetens.

Förmåga att tänka och lära sig

Tankeförmåga och färdighet att lära sig utgör grund för utvecklingen av övrig kompetens och livslångt lärande. Tänkandet och lärandet påverkas av hur eleven uppfattar sig själv som lärande individ och kommunicerar med sin omgivning. Viktigt är också hur eleven lär sig söka, bedöma, bearbeta, producera och dela information och idéer. Undersökande och kreativa arbetsätt, samarbete och möjlighet att fördjupa sig och koncentrera sig främjar utvecklingen av tänkandet och färdigheten att lära sig.

Eleverna ska uppmuntras att lita på sig själva och sina åsikter och att samtidigt vara öppna för nya lösningar. De ska uppmuntras att se saker ur nya perspektiv, söka ny information och utifrån den reflektera över sitt sätt att tänka. Eleverna ska ges utrymme att fråga och de ska spöras att söka svar och lyssna på andras åsikter. Deras initiativförmåga stärks när de som medlemmar i den lärgemenskap som skolan utgör får stöd och uppmuntran för sina idéer.

Eleverna ska få lära sig att använda den kunskap de inhämtat självständigt och tillsammans med andra för att lösa problem, argumentera och dra slutsatser. Eleverna ska ha möjlighet att kritiskt analysera det innehåll som behandlas ur olika perspektiv. För att hitta innovativa lösningar förutsätts att eleverna kan använda sin fantasi och lär sig att fördomsfritt se alternativ och kombinera olika perspektiv. Lek, spel, fysisk aktivitet, experiment och andra konkreta arbetsätt främjar både glädjen i lärandet och förutsättningarna för kreativt tänkande. Förmågan att tänka etiskt och systematiskt utvecklas gradvis, när eleverna lär sig att se växelverkan och samband mellan olika saker och att uppfatta helheter.

Färdigheten att lära sig utvecklas när eleverna får ställa upp mål, planera sitt arbete och utvärdera sina framsteg på ett för åldern lämpligt sätt. Alla elever ska få hjälp med att iakttä hur de lär sig och att utveckla sina lärstrategier (stödmaterial). Under den grundläggande utbildningen ska eleverna stödjas så att de utvecklar en god kunskapsgrund och bestående motivation för fortsatta studier och livslångt lärande.

Kulturell och kommunikativ kompetens

Eleverna växer upp i en värld som kännetecknas av kulturell och språklig mångfald och av olika åskådningar. Att leva på ett kulturellt hållbart sätt i en mångfacetterad miljö förutsätter kulturella färdigheter och förmåga att kommunicera på ett hänsynsfullt sätt och kunna uttrycka sig själv och sina åsikter på olika sätt.

I den grundläggande utbildningen ska eleverna lära känna och uppskatta sin livsmiljö och dess kulturarv samt sin egen sociala, kulturella och språkliga bakgrund och åskådning. Eleverna ska uppmuntras att fundera över betydelsen av sin bakgrund och över sin roll i generationskedjan. De ska lära sig att se kulturell och språklig mångfald och olika åskådningar som en positiv resurs som påverkar vardagliga företeelser. Genom samarbete i skolan och utanför skolan lär sig eleverna att lägga märke till kulturella värden, komma till rätta i den omgivande kulturen och att förmedla, forma och skapa kultur. Eleverna ska fostras att bemöta andra människor med respekt och att iaktta goda vanor.

Skolarbetet ska erbjuda eleverna gott om tillfällen att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt och att handla etiskt. Eleverna ska lära sig att sätta sig in i andras situation och granska frågor och situationer ur olika perspektiv. Skolan ska systematiskt främja mänskliga rättigheter och barnets rättigheter, kunskapen om och aktningen för världskulturarvet, respekten och förtroendet för andra människogrupper och folkslag samt intresset för internationellt samarbete.

Eleverna ska i skolan uppleva vilken betydelse kommunikation har också för den egna utvecklingen. De ska lära sig uttrycka sig på olika sätt och uppträda i olika situationer. I undervisningen ska eleverna stödjas så att de utvecklas till skickliga språkbrukare som använder både sitt modersmål och andra språk på ett mångsidigt sätt. Eleverna ska uppmuntras att kommunicera och uttrycka sig även med hjälp av ringa språkkunskaper. Lika viktigt är det att lära sig använda matematiska symboler, bilder och andra visuella uttryck, musik och rörelse för att kommunicera och uttrycka sig. Skolarbetet ska också ge eleverna mångsidiga möjligheter att arbeta med händerna. Eleverna ska lära sig uppskatta och kontrollera sin kropp och använda den för att uttrycka känslor och åsikter, tankar och idéer. De ska få använda sin fantasi och uppfinningsrikedom. De ska lära sig att främja det estetiska och att njuta av dess olika uttrycksformer.

Vardagskompetens

För att klara sig i livet och i vardagen förutsätts allt mångsidigare färdigheter. Det handlar om hälsa, säkerhet och människorelationer, motion och trafik, att fungera i en teknologiserad vardag och att kunna hantera sin ekonomi och konsumtion, allt sådant som påverkar en hållbar livsstil.

Eleverna ska uppmuntras att ta hand om sig själva och andra och att träna färdigheter som är viktiga i det egna livet och vardagen. Tidshantering är en viktig del av vardagshantering och självstyrning. Eleverna ska lära känna och förstå vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på välbefinnande och hälsa samt betydelsen av säkerhet. De ska få möjlighet att ta ansvar för sitt eget och det gemensamma arbetet, öva sig att identifiera sina känslor och lära sig inse betydelsen av mänskliga relationer och ömsesidig omsorg. Eleverna ska ges tillfälle att öva sig att handla rationellt och beakta sin egen och andras säkerhet i olika situationer, också i trafiken. De ska lära sig att förutse och klara av risksituationer. De ska lära sig att känna igen viktiga symboler som anknyter till säkerhet och att skydda sitt privatliv och sin personliga

integritet. Skolan ska hjälpa eleverna att förstå att var och en kan påverka både sin egen och andras välbefinnande, hälsa och säkerhet.

Eleverna behöver grundläggande kunskap om teknologin och dess utveckling och effekter inom olika livsområden och i omgivningen. De behöver handledning för att göra förnuftiga teknologiska val. Undervisningen ska ta upp teknologins mångfald och eleverna ska lära sig använda den och förstå hur den fungerar. Eleverna ska uppmuntras att reflektera över etiska frågor gällande teknologin och en ansvarsfull användning av den.

De ska få hjälp med att utveckla sina konsumentkunskaper och förutsättningar att sköta sin egen ekonomi. De ska uppmuntras till måttlighet, till att dela med sig och vara sparsamma och lära sig att göra val och handla i enlighet med en hållbar livsstil.

Multilitteracitet

Multilitteracitet är ett brett kompetensområde som hjälper eleverna att uppfatta, strukturera och förstå olika kulturella kommunikationsmönster och -kontexter och att använda dem för att bygga upp sin identitet. Kompetens som förutsätts i framtiden innefattar förmåga att tolka, producera och bedöma olika former av budskap. Multilitteracitet bygger på ett vidgat textbegrepp, enligt vilket meddelanden kan vara bland annat skrivna, talade, ljudsatta, visuella, kinestetiska, tryckta, analoga eller digitala. Informationen kan produceras och presenteras med hjälp av verbala, visuella, numeriska eller andra symbolsystem och med kombinationer av dessa. Multilitteracitet ska således utvecklas inom alla läroämnen under hela den grundläggande utbildningen.

Målet för undervisningen i multilitteracitet är att utveckla elevernas kommunikativa färdigheter i såväl traditionella som multimediala och olika teknologistödda lärmiljöer. Utvecklingen av multilitteracitet hjälper eleverna att hitta för dem själva relevanta kommunikationsformer, innehåll och sätt att producera budskap. Multilitteracitet innefattar olika slag av läskunnighet, till exempel grundläggande läsfärdighet, skrivfärdigheter, numerisk läskunnighet, bildkunskap, mediekunskap och digital kompetens. Målet är kritisk och kulturell läskunnighet. Multilitteracitet hänger således nära samman med förmågan att tänka och hantera information i olika lärmiljöer och undervisningssituationer.

Elevernas multilitteracitet ska utvecklas från vardagsspråk mot språkkompetens och framställningssätt inom olika vetenskapsgrenar. Utvecklingen förutsätter en rik textmiljö, en pedagogik som utnyttjar den och samarbete mellan läroämnena. Eleverna ska i undervisningssituationerna förmedla kunskap de inhämtat, söka lösningar på problem och producera ny kunskap i olika former och med olika verktyg, individuellt och tillsammans med andra. Texter med olika uttryck, ur olika källor och på olika språk ska användas och eleverna ges möjlighet att förstå de kulturella sambanden mellan dem.

Kommunikationsformer som är relevanta för eleverna, texter från deras fritid och de tolkningar av världen som de står för ska värdesättas och behandlas i undervisningen. Eleverna ska ges möjlighet att utnyttja sin multilitteracitet med hjälp av mångsidiga innehåll som de kan njuta av, leva sig in i, uttrycka sig med samt aktivt delta i och påverka.

Digital kompetens

Digital kompetens hör till allmänbildningen och är en nödvändig medborgarfärdighet. I den grundläggande utbildningen ska alla elever ha goda möjligheter att utveckla sina färdigheter i informations- och kommunikationsteknologi. Det behövs lärmiljöer där eleverna mångsidigt använder apparater, program, innehåll och tjänster i sina studier. Informations- och kommunikationsteknologi ska systematiskt tillämpas i den grundläggande utbildningens alla årskurser, i de olika läroämnena, i de mångvetenskapliga lärområdena och i det övriga skolarbetet.

Färdigheterna i informations- och kommunikationsteknologi (IKT) ska utvecklas inom fyra huvudområden: 1) Eleverna lär sig förstå centrala begrepp och principerna för hur IKT används och fungerar samt att utveckla sina praktiska IKT-färdigheter när de utarbetar egna produkter. 2) Eleverna lär sig att använda IKT på ett ansvarsfullt och tryggt sätt. 3) Eleverna lär sig att använda IKT för att söka information och uppmuntras att använda undersökande och kreativa arbetsätt. 4) Eleverna får erfarenheter och övning i att använda IKT för att kommunicera och bilda nätverk. Inom alla fyra områden är det viktigt att eleverna är aktiva och ges möjlighet att vara kreativa och hitta arbetsätt och lärtigar som lämpar sig för dem. Det är också viktigt att de upplever glädje över att arbeta tillsammans och komma till insikt. Det påverkar studiemotivationen. Informations- och kommunikationsteknologi erbjuder verktyg att synliggöra sina tankar och idéer på olika sätt.

Eleverna ska också få bekanta sig med olika teknologiska tillämpningar och användningssyften och se deras betydelse i vardagen och i kommunikationen mellan människor och hur den hela tiden förändras. Man ska tillsammans fundera över varför informations- och kommunikationsteknologi behövs i studierna, i arbetslivet och i samhället och hur IKT-färdigheter har kommit att bli en del av de allmänna färdigheter som behövs i arbetslivet. Eleverna ska lära sig att värdesätta informations- och kommunikationsteknologins inverkan ur ett hållbarhetsperspektiv och att vara ansvarsfulla konsumenter. Eleverna ska under den grundläggande utbildningen få använda IKT också i internationell kommunikation. Det hjälper dem att förstå dess betydelse och möjligheter i en global värld.

Arbetslivskompetens och entreprenörskap

Arbetets karaktär, arbetslivet och yrkena genomgår kraftiga förändringar och arbetskraven är svårare att förutspå än tidigare. Eleverna ska i den grundläggande utbildningen få allmänna färdigheter som främjar intresset och en positiv attityd gentemot arbete och arbetslivet. Det är viktigt att eleverna får erfarenheter som hjälper dem att inse möjligheterna med arbete, företagsamhet och entreprenörskap (stödmaterial) och vilket ansvar de själva har som medlemmar i en grupp och i samhället. Skolarbetet ska ordnas så att eleverna kan utveckla sin kännedom om arbetslivet och sina arbetsätt samt inser betydelsen av de kunskaper som inhämtas i skolan och på fritiden för den egna karriären.

De ska också lära sig om de samhällsliga och ekonomiska strukturerna i närmiljön och hur de fungerar. Under den grundläggande utbildningen ska varje elev bekanta sig med arbetslivet och få erfarenheter av att arbeta och också av att samarbeta med aktörer utanför skolan. Det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid

korrekt beteende som förutsätts i samarbetet och i arbetslivet. I skolan ska eleverna öva sig att arbeta i grupper, med projekt och inom nätverk.

Eleverna ska också få öva sig att arbeta självständigt och tillsammans med andra och lära sig att arbeta metodiskt och långsiktigt. När eleverna arbetar tillsammans kan var och en se sitt arbete som en del av helheten. De lär sig också ömsesidighet och att anstränga sig för att nå ett gemensamt mål. I konkreta undervisningssituationer kan eleverna lära sig att planera arbetsprocesser, ställa upp hypoteser, testa olika alternativ och dra slutsatser. De övar sig att beräkna hur lång tid ett arbete tar och vad arbetet förutsätter och att hitta nya lösningar om situationen förändras. Samtidigt lär sig eleverna förutse eventuella svårigheter i arbetet och att hantera misslyckanden och besvikelser. Eleverna ska uppmuntras att vara uthålliga och slutföra sitt arbete samt att värdesätta arbetet och resultatet av arbetet.

Eleverna ska uppmuntras att förhålla sig öppet till nya möjligheter och att handla flexibelt och kreativt om situationen förändras. De ska lära sig att aktivt ta initiativ och att söka olika alternativ. Eleverna ska få hjälp med att upptäcka yrken som intresserar dem och att välja lämpliga fortsatta studier.

Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid

Den grundläggande förutsättningen för demokrati är att människorna deltar i samhällslivet. För att lära sig att delta och påverka och förhålla sig ansvarsfullt till framtiden krävs övning. Skolan erbjuder trygga ramar för detta. Samtidigt ger den grundläggande utbildningen eleverna en kunskapsgrund för att växa till aktiva medborgare som utövar sina demokratiska rättigheter och friheter på ett ansvarsfullt sätt. Skolan ska stärka varje elevs delaktighet.

Den grundläggande utbildningen ska skapa förutsättningar för eleverna att utveckla intresse för frågor som gäller skolan och samhället. Deras rätt att delta i beslutsfattande enligt sin ålder och utvecklingsnivå ska respekteras i skolan. Eleverna ska vara med och planera sina studier, det gemensamma skolarbetet och lärmiljön och få erfarenheter av olika sätt att delta i medborgarsamhället. Genom erfarenheterna lär sig eleverna att påverka, fatta beslut och ta ansvar. Samtidigt lär de sig att uppfatta betydelsen av regler, överenskommelser och förtroende.

Genom att delta i skolan och utanför skolan lär sig eleverna att uttrycka sina åsikter på ett konstruktivt sätt. De lär sig att arbeta tillsammans och får tillfälle att öva sig att förhandla, medla och lösa konflikter samt att förhålla sig kritiskt till saker. Eleverna ska uppmuntras att reflektera över sina förslag ur jämlikhets-, jämställdhets- och rättviseperspektiv.

Under den grundläggande utbildningen ska eleverna fundera över sambandet mellan det förflutna, nutiden och framtiden samt olika framtidsalternativ. De ska lära sig förstå betydelsen av sina val, levnadssätt och handlingar, inte bara för det egna livet, utan även för den närmaste omgivningen, samhället och naturen. Eleverna ska lära sig utvärdera och förändra både sina egna, skolans och samhällets tillvägagångssätt och strukturer ur hållbarhetssynvinkel.

3.4 Frågor som avgörs på lokal nivå

I läroplanen ska utbildningsanordnaren besluta och beskriva

- vilka lokalt viktiga perspektiv som konkretiserar den grundläggande utbildningens uppdrag (här är det viktigt att utnyttja planer och program som kompletterar läroplanen)
- vilka eventuella lokala prioriteringar som gäller den mångsidiga kompetens som fastställs i grunderna för läroplanen samt genom vilka arrangemang och åtgärder målen för mångsidig kompetens stöds och följs upp i undervisningsarbetet.

UTKAST